

KIRJALLINEN KYSYMYS 713/2014 vp

Lainauskorvauksiin varatun määrärahan korottaminen

Eduskunnan puhemiehelle

Kotimainen kirjallisuus on suomalaisen kulttuurin kivijalka. Myös suomalainen kirjastolaitos on maailman huippua ja lainamäärät ovat maassamme Pohjoismaiden korkeimmat. Kirjastolainauksesta tekijöille maksettavat lainauskorvaukset ovat kuitenkin Suomessa muita Pohjoismaita huomattavasti jäljessä. Suomessa lainauskorvauksiin varattava vuosittainen määräraha (4,075 milj. euroa) on huomattavasti pienempi kuin muissa Pohjoismaissa (esim. Ruotsissa n. 14 milj. euroa ja Tanskassa n. 22 milj. euroa). Suomalaiset ovat kuitenkin lainaajakansaa, ja kirjastojemme lainamäärät ovat suuremmat kuin missään muualla. Nykyisellä lainauskorvausten tasolla suomalainen kirjallisuuden tekijä saa yhdestä teoksensa lainasta noin kuusi senttiä.

Suomessa teosten lainamääriin perustuvat tekijänoikeuskorvaukset ovat olleet käytössä vuodesta 2007, kun muissa Pohjoismaissa vastaavia korvauksia on maksettu jo vuosikymmenten ajan. Suomalaisille kirjallisuuden tekijöille on aiheutunut kuluneiden vuosikymmenten aikana huomattavia tulonmenetyksiä teosten lainamääriin perustuvan tekijänoikeuskorvausjärjestelmän puuttumisesta. Myös eduskunta on toistuvasti todennut lainauskorvausten olevan maassamme liian alhaisella tasolla ja edellyttänyt selkeää ohjelmaa niiden korottamiseksi.

Tekijänoikeuslaki antaa lähtökohtaisesti teoksen tekijälle oikeuden päättää, missä hänen teostaan käytetään, minkälaisena ja millä ehdoilla. Tästä yksinoikeudesta voidaan säätää poikkeuksia, jotka mahdollistavat esimerkiksi teosten lai-

naamisen kirjastoista ilman tekijöiltä edellytettävää lupaa. Tekijällä ei ole tekijänoikeuslain mukaan oikeutta kieltää teostensa lainaamista kirjastoista, minkä vuoksi hänellä on lain mukaan oikeus kohtuulliseen korvaukseen.

Suomea velvoittaa EU:n jäsenvaltiona vuokraus- ja lainausdirektiivi, johon lainauskorvaukset perustuvat. Direktiivin mukaan tekijän tulee saada kohtuullinen korvaus teostensa lainaamisesta. Suomea velvoittaa myös EU:n tuomioistuinten kesällä 2011 antama päätös (C-271/10), jonka mukaan lainauskorvaus ei saa olla tasoltaan symbolinen, vaan sen tulee olla kohtuullinen korvaus tekijälle aiheutuvasta tulonmenetyksestä. Vuokraus- ja lainausdirektiivissä todetaan myös, että tekijöiden työn jatkuvuus edellyttää riittäviä tuloja ja että tämä voidaan tehokkaasti turvata ainoastaan antamalla asianomaisille oikeudenhaltijoille riittävä suoja.

Tekijänoikeudet puhuttavat voimakkaasti, ja usein monimutkaisten asioiden ratkaisemiseen tarvitaan laajoja kompromisseja. Lainauskorvaukset ovat poikkeus: niiden korottamista kannattavat kaikki. Haasteellisinakin taloudellisina aikoina valtion tulee korjata oikeudelliset epäkohdat. Myös kirjailijoiden työllistävää vaikutusta tulee huomioida: luovan työn tekijät pitävät käynnissä laajan luovan alan arvoketjun. Lainauskorvausten tuntuva korottaminen ja kirjailijoiden toimeentulon vahvistaminen turvaisivat luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiä sekä edistäisivät luovaa taloutta ja talouskasvua.

KK 713/2014 vp — Sari Sarkomaa /kok ym.

Tekijänoikeuksilla on myös uutta luova tarkoitus: turvaamalla tekijöiden mahdollisuus keskittyä pääasialliseen työhönsä synnytetään uutta kirjallisuutta. Tekijänoikeuskorvaukset muodostavat tekijän työstään saaman palkan. Valtiovalalla on velvollisuus turvata tekijälle kohtuullinen korvaus hänen luomiensa teosten käyttämisestä. Kirjastolainaaminen kirjastoista on teosten taloudellista hyödyntämistä, josta tekijän tulee saada asianmukainen korvaus.

Laadukas suomalainen kirjallisuus tarjoaa kirjastolaitokselle sisällön ja mahdollistaa sen olemassaolon. Myös tekijöille tulee antaa mahdollisuus elää työllään.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimiin valtioneuvosto ryhtyy, jotta Suomessa lainauskorvauksiin varattu määräraha nostetaan eduskunnan tahotilan mukaisesti tasolle, joka takaa tekijöille riittävän korvauksen heidän teostensa lainaamisesta ja

onko opetus- ja kulttuuriministeriössä laadittu konkreettinen ohjelma lainauskorvausten korottamiseksi pohjoismaiselle tasolle, ja mikäli on, mikä on kyseisen ohjelman sisältö?

Helsingissä 25 päivänä syyskuuta 2014

Sari Sarkomaa /kok
Tuula Väättäinen /sd
Risto Kalliorinne /vas
Johanna Karimäki /vihr
Maria Lohela /ps
Leena Rauhala /kd
Sari Palm /kd

Mats Nylund /r
Anneli Kiljunen /sd
Markku Rossi /kesk
Leena Harkimo /kok
Raija Vahasalo /kok
Ritva Elomaa /ps
Pia Kauma /kok

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitaneet asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Sari Sarkomaa /kok ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 713/2014 vp:

Mihin toimiin valtioneuvosto ryhtyy, jotta Suomessa lainauskorvauksiin varattu määräraha nostetaan eduskunnan tahotilan mukaisesti tasolle, joka takaa tekijöille riittävän korvauksen heidän teostensa lainaamisesta ja

onko opetus- ja kulttuuriministeriössä laadittu konkreettinen ohjelma lainauskorvausten korottamiseksi pohjoismaiselle tasolle, ja mikäli on, mikä on kyseisen ohjelman sisältö?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Suomessa maksuton kirjastolaitos on suurin ja eniten käytetty kulttuuripalvelumme. Vaikka sähköiset aineistot ja e-kirjat valtaavat alaa, teokappaleiden vuotuiset lainausmäärät ovat edelleen hieman vajaat 100 miljoonaa vuodessa. Määrä on korkea, jopa pohjoismaisilla mittapuilla. Lähimmäksi lainausmäärissä pääsee Ruotsi, jossa lainoja vuodessa on 90 miljoonaa ja Tanskassa 75 miljoonaa lainaa vuodessa. Lainauskorvaukset taas menevät päinvastaisessa järjestyksessä. Tanskassa lainauskorvausten taso on 22,0 miljoonaa euroa, Ruotsissa 17,7 miljoonaa ja Suomessa hieman yli 4 miljoonaa euroa.

Lainauskorvaus on EU:n vuokraus- ja lainausdirektiiviin perustuva tekijänoikeuskorvaus, jota maksetaan tekijöille heidän teostensa ilmaisesta kirjastolainauksesta. Lainauskorvausta on Suomessa maksettu kirjailijoille ja kääntäjille vasta

vuodesta 2007 lähtien, muissa Pohjoismaissa jo vuosikymmenien ajan. Jo tuolloin, vuonna 2007 lainauskorvausten lähtötaso oli liian alhainen. Lainauskorvausten taso pysyi vuosina 2008—2011 kolmessa miljoonassa eurossa. Nykyisen hallituksen aikana korvaustasoa on onnistuttu nostamaan 3,625 miljoonaan euroon vuonna 2012 ja 3,825 miljoonaan euroon vuonna 2013 ja 4,075 miljoonaan euroon vuonna 2014 ja ensi vuoden talousarviossa esitetään 4,225 miljoonaa euroa. Vaikka lainauskorvausten tasoa on tämän hallituksen aikana nostettu vuoden 2011 kolmen miljoonan euron tasosta yli 4,225 miljoonaan euroon, on taso edelleen riittämätön.

Kun oikeudesta korvaukseen teosten kirjasto- ja lainaamisesta säädettiin Suomen tekijänoikeuslaissa, katsottiin, että lainauskorvaus on parhaiten hoidettavissa keskitetysti valtion talousarvioon otettavalla määrärahalta, ilman että korvauksen maksaminen ja kustannukset hajautettaisiin jokaiseen Suomen kuntaan. Lainauskorvausjärjestelmä sovitettiin valtion talousarvion kehyksiin sillä tavalla mitoitettuna, kuin se oli tuolloin taloudellisissa olosuhteissa ja poliittisesti mahdollista.

Lainauskorvausjärjestelmän käytännön toteutuksen alettua on selvitetty mahdollisuuksia toisaalta määrärahan korottamiseen, toisaalta lainauskorvauksen laajentamiseen tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevista kirjastoista tapahtuvaan lainaamiseen. Myös eduskunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota määrärahan riittämättömyyteen ja siihen, että nykyjärjestelmä asettaa tekijät, erityisesti tieto- ja kaunokirjallisuuden tekijät, keskenään eriarvoiseen asemaan.

Sivistysvaliokunta on vuoden 2013 talousarviosta antamassaan lausunnossa suojattujen teosten tekijöille maksettavasta lainauskorvauksesta

sanottuun ja toteaa, että korvausten saamiseksi muihin Pohjoismaihin verrattavalle tasolle määrärahoja tulee edelleen nostaa mm. tiede- ja kursikirjastojen saamiseksi lainauskorvauksen piiriin. (SiVL 18/2013).

Sivistysvaliokunta on myös painottanut, "että lainauskorvausten osalta tarvitaan pitkän aikavälin ohjelma, joka nostaa korvaukset Pohjoismaiselle verrannolliselle tasolle. Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että lainauskorvausjärjestelmä kohtelee eri teoslajeja eri tavalla, sillä tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevat kirjastot eivät ole lainauskorvausjärjestelmän piirissä. — Edellä sanotun johdosta sivistysvaliokunta esittää, että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavan lausuman: Eduskunta edellyttää, että kirjastojen lainauskorvausjärjestelmää uudistetaan siten, että se kattaa yleisten kirjastojen lisäksi myös opetusta ja tutkimusta palvelevat kirjastot ja että lainauskorvausten määrä selkeällä pitkän aikavälin ohjelmalla nostetaan kirjailijoiden kannalta kohutuulliselle tasolle." (SiVL 10/2012). Lausuma hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.

Myös valtiovarainvaliokunta on todennut lainauskorvauksista seuraavaa: "Lainauskorvausjärjestelmän alkuvuosina lainauskorvauksiin oli käytettävissä 3 milj. euroa, mutta sen jälkeen siihen on tehty pieniä korotuksia. Näidenkin korotusten jälkeen lainauskorvauksen taso on vielä paljon jäljessä yleisestä pohjoismaisesta tasosta. Lainauskorvausjärjestelmää ei ole myöskään laajennettu koskemaan tutkimus- ja opetuskirjastoja. Valiokunta pitää tärkeänä, että lainauskorvausten tasoa pyritään edelleen nostamaan ja että tiukasta taloustilanteesta huolimatta löydetään myös keinot lainauskorvauksen laajentamiseen tutkimus- ja opetuskirjastoista tapahtuvaan lainaamiseen." (VaVM 34/2013).

Pidän erittäin tärkeänä, että lainauskorvausasiaan löydetään kestävä ratkaisu. Olen kokoamassa parlamentaarista työryhmää, johon kaikkia eduskuntapuolueita on pyydetty nimeämään edustajansa. Lisäksi työryhmään osallistuu alan tekijäjärjestön, Sanaston edustaja. Työryhmän tehtävänä on löytää ratkaisu, jolla Suomen lainauskorvaukset nostetaan eduskunnan tahdon mukaisesti muiden Pohjoismaiden tasolle.

Helsingissä 4 päivänä marraskuuta 2014

Kulttuuri- ja asuntonministeri Pia Viitanen

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 713/2014 rd undertecknat av riksdagsledamot Sari Sarkomaa /saml m.fl.:

Vilka åtgärder kommer statsrådet att vidta för att det anslag som reserverats för utlåningsersättningar i Finland ska höjas i enlighet med riksdagens vision till en nivå som garanterar upphovsmännen tillräcklig ersättning för att deras verk lånas och

har undervisnings- och kulturministeriet utarbetat ett konkret program för att höja utlåningsersättningarna till nordisk nivå, och som så är fallet, vad är programmens innehåll?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

I Finland är det avgiftsfria biblioteksväsendet störst och mest anlitat bland våra kulturtjänster. Även om elektroniskt material och e-böcker vinner terräng så uppgår de årliga lånesiffrorna för exemplar av verk fortfarande till knappt 100 miljoner per år. Det är en stor siffra, även enligt nordisk måttstock. Närmast kommer Sverige, där antalet lån är 90 miljoner per år, och Danmark, med 75 miljoner lån per år. Utlåningsersättningarna går däremot i motsatt ordning. I Danmark är nivån på utlåningsersättningarna 22,0 miljoner euro, i Sverige 17,7 miljoner och i Finland något över 4 miljoner euro.

Utlåningsersättningen är en upphovsrättserättning som baserar sig på EU:s uthyrnings- och utlåningsdirektiv och som betalas till upphovsmän för att deras verk får lånas gratis från bibli-

otek. I Finland började utlåningsersättningar betalas till författare och översättare först 2007, i de andra nordiska länderna har ersättningar redan betalats i flera decennier. Redan då, 2007, var utgångsnivån på utlåningsersättningarna för låg. Nivån på utlåningsersättningarna låg kring tre miljoner euro under 2008—2011. Under den nuvarande regeringens tid har man lyckats höja ersättningsnivån till 3,625 miljoner euro 2012, till 3,825 miljoner euro 2013 och till 4,075 miljoner euro 2014. I budgeten för nästa år föreslås 4,225 miljoner euro. Även om nivån på utlåningsersättningarna under denna regering har höjts från tre miljoner euro 2011 till över 4,225 miljoner euro är nivån fortfarande otillräcklig.

När det föreskrevs om rätt till ersättning för att verk utlånas från bibliotek i den finska upphovsrättslagen ansåg man att det är bäst att utlåningsersättningen sköts centralt genom ett anslag i statsbudgeten, utan att betalningen av ersättningen och kostnaderna sprids ut på alla kommuner i Finland. Systemet med utlåningsersättning dimensionerades och anpassades till budgetramen på det sätt som var möjligt under rådande ekonomiska förhållanden och politiskt.

Efter det att systemet med utlåningsersättning började tillämpas i praktiken har man utrett möjligheterna att å ena sidan höja anslaget, å andra sidan utvidga utlåningsersättningen till utlåning som äger rum vid bibliotek som betjänar forskning och undervisning. Även riksdagen har upprepade gånger påpekat att anslaget är otillräckligt och att det nuvarande systemet behandlar upphovsmännen, särskilt fack- och skönlitterära författare, ojämnt.

Kulturutskottet har hänvisat till det som sades om ersättning för utlåning av skyddade verk som betalas till upphovsmän i utskottets utlåtande

över 2013 års budget och konstaterar att för att nå upp till en ersättningsnivå som kan jämföras med de andra nordiska länderna måste anslagen ytterligare höjas och bibliotek som betjänar undervisning och forskning tas in i ersättningssystemet. (KuUU 18/2013).

Kulturutskottet har också betonat "att det i fråga om utlåningsersättningar behövs ett långsiktigt program som höjer ersättningarna till en nivå som kan jämföras med de nordiska länderna. Utskottet fäster även uppmärksamhet vid att systemet med utlåningsersättningar behandlar olika slags verk på olika sätt, eftersom bibliotek som betjänar forsknings- och undervisningsverksamheten inte omfattas av systemet med utlåningsersättning. — Därför anför kulturutskottet att finansutskottet föreslår att riksdagen godkänner följande uttalande: Riksdagen förutsätter att systemet med utlåningsersättningar för bibliotek reformeras så att det förutom allmänna bibliotek täcker även bibliotek som betjänar undervisning och forskning och att utlåningsersättningarnas belopp genom ett klart och långsiktigt program höjs till en skälig nivå för författarna." (KuUU 10/2012). Uttalandet godkändes i den form som utskottet föreslog.

Även finansutskottet har konstaterat följande angående utlåningsersättningarna: "Under de första åren lades 3 miljoner euro på utlåningsersättningar, men därefter har smärre höjningar gjorts. Också efter dessa höjningar ligger nivån på utlåningsersättningarna långt under den allmänna nivån i de nordiska länderna. Ersättningssystemet har inte heller utvidgats till de bibliotek som betjänar forskningen och undervisningen. Utskottet poängterar att ersättningsnivån måste höjas ytterligare och att systemet måste utvidgas så att det, trots det strama ekonomiska läget, täcker också den utlåning som görs vid bibliotek som betjänar forskningen och undervisningen." (FiUB 34/2013).

Jag anser det mycket viktigt att vi hittar en hållbar lösning på frågan om utlåningsersättningar. Jag kommer att samla en parlamentarisk arbetsgrupp till vilken alla riksdagspartier har ombetts utse en företrädare. I arbetsgruppen deltar dessutom en företrädare för branschens upphovsmanorganisation, Sanasto. Arbetsgruppens uppgift är att hitta en lösning så att utlåningsersättningarna i Finland i enlighet med riksdagens vilja kan höjas till samma nivå som i andra nordiska länder.

Helsingfors den 4 november 2014

Kultur- och bostadsminister Pia Viitanen